

Toe aan vakantie

De tijd is gekomen om te ontspannen, en dat moeten we doen. Want het aantal uitgebrande en uitgeputte mensen in onze maatschappij neemt toe. Ongeveer tien procent van de Nederlandse bevolking heeft volgens de statistieken in de afgelopen twaalf maanden met depressieve klachten gekampt. Zelfs op de universiteiten neemt het percentage uitgebrande mensen toe, en wordt zo vergelijkbaar met dat in andere sectoren. Ondanks jaren onderzoek zijn nog lang niet alle redenen van burn-out achterhaald, maar het staat wel vast dat langdurige stress een van de oorzaken is. Vaak worden ook ambitie, perfectionisme, overdreven plichtsgetrouwheid of controlebehoefte als risicofactoren genoemd.

Deze eigenschappen leiden tot hard werken, en hard werken kan leiden tot overspanning. Maar niet iedereen die hard werkt loopt het risico van een burn-out. Ook verklaart alleen hard werken niet de toenemende uitputting onder wetenschappers. Hebben hoogleraren niet altijd hard moeten werken?

Wat is er dan veranderd in de academische wereld? Ten eerste is er een toenemende druk om te presteren. Dit komt tot uiting in de publicatiedwang en de strijd om tweede-, derde- en vierde-geldstroommiddelen. De waargenomen prestatiedruk wordt verhoogd door de vele evaluaties en rankings, die vervolgens aandacht krijgen in de media en het publieke debat. Het groeiende risico van zelfexploitatie wordt verder in de hand gewerkt door de bezuinigingsdruk en kostenneutrale hervormingen die meer werk en inzet van het academisch personeel vragen. De tijd van de universiteit als een stressvrije werkomgeving is voorbij.

Het wordt steeds belangrijker om nee te kunnen zeggen. Toch vinden vele wetenschappers dat laatste steeds moeilijker. Ze vragen zich af of ze het zich kunnen veroorloven om nee te zeggen in tijden waarin het verwerven van tweede- en derde-geldstroommiddelen van vitaal belang is. De angst om in deze race minder onderzoeksmiddelen te hebben dan andere wetenschappers, versterkt hun behoefte om alles beter dan hun collega's te doen, soms met rampzalige gevolgen voor het onderzoek en de onderzoekers zelf.

Naarmate het verwerven van onderzoeksmiddelen op de voorgrond komt, dreigt de echte taak van wetenschappers – het stellen van vragen en deze middelen jarenlang onderzoek beantwoorden – op de achtergrond te raken. De waarde van wetenschappelijk onderzoek is moeilijk te kwantificeren, en zeker niet in termen van verworven onderzoeksmiddelen. Het is

THOMAS DOHMEN

*Hoogleraar aan de Universiteit Maastricht
en directeur van het Researchcentrum voor
Onderwijs en Arbeidsmarkt*

überhaupt onmogelijk de waarde van algemene vorming en onderwijs in geldbedragen uit te drukken. De roep om de ondernemende wetenschapper onthult dus dat de verschillen tussen het economisch systeem (winstbejag) en de wetenschap (streven naar waarheid) te groot zijn om de prikkels van het economisch systeem in de wetenschap te implementeren.

Wetenschappers moeten steeds vaker taken verrichten die ze niet gekozen of geleerd hebben. Naast onderwijs en onderzoek moeten ze onderzoeksmiddelen verwerven, leiding geven en contacten met het bedrijfsleven leggen. De competenties en vaardigheden die hiervoor nodig zijn moeten ze ofwel meebrengen of zelf opdoen. Maar men mag nooit vergeten dat wetenschappers in eerste instantie voor

een academische carrière gekozen hebben vanwege hun passie voor wetenschap en algemene vorming, en omdat ze de drang hebben om – beschermd door academische vrijheid – over zelfgedefinieerde problemen na te denken, om diepgaande verklaringen te bedenken en fundamentele oplossingen te zoeken. Indien ze leiding aan mensen hadden willen geven, hadden ze wellicht gekozen om ondernemer of politicus te worden. En als ze geld hadden willen verdienen door het oplossen van de problemen van anderen, hadden ze waarschijnlijk voor een loopbaan in de consultancy gekozen. Toch hebben ze voor de wetenschap gekozen en werden als medewerker van de universiteit benoemd.

Bedreigender nog dan de zelf opgelegde prestatiedruk zijn dan ook de valorisatiedoelstellingen. Hoewel valorisatie positief kan uitwerken – indien valorisatieproducten ontleend worden aan academisch onderzoek of valorisatie een middel tot een academisch doel is – bestaat het gevaar dat hierdoor de academische vrijheid wordt beperkt. Het streven om wetenschappelijke kennis tot een maatschappelijke waarde te maken is een nobel doel. Maar als we eisen dat wetenschappers het publiek van de waarde en het nut van hun onderzoek moeten overtuigen, schieten we het doel voorbij. Want als men in het wetenschappelijke onderzoek alleen ziet wat nuttig is, verwacht men nut met wetenschap. Indien de gewenste profilering op thema's ertoe leidt dat wetenschappers niet meer hun eigen onderzoekagenda kunnen bepalen, komt de academische vrijheid ongetwijfeld in het gedrang. Daarom is het goed dat het vakantieseizoen is aangebroken. We moeten de tijd nemen om eindelijk weer eens in alle rust en zonder dwang na te denken over de betekenis en de waarde van wetenschappelijk onderzoek.